

Ditte

april, 1961

1

Het begon allemaal met Eichmann. En met die opdracht. Of nee, het begon natuurlijk met Rivka.

Het nieuwe meisje kwam op de eerste schooldag van dit jaar de klas in. Ik schuifelde achter mijn klasgenoten aan het lokaal in en het was alsof er een toneelstuk begon en de hoofdrolspeelster in beeld verscheen. Donkerblonde krullen en kleren in rode en roze kleuren die schreeuwend vloekten. Niemand die er zo bij loopt. Ze zag eruit als een filmster, inclusief puntbeha. Het was onmogelijk om haar níét te zien. Zonder een woord schreeuwde alles aan haar: HIER BEN IK! Ik begreep het gefluit van de jongens en ik voelde de moeite die het de meiden kostte om hun jaloezie binnen te houden.

Ik vond haar geweldig. Het ging niet om dat filmsterrenuiterlijk, maar om iets anders, al wist ik niet meteen wat. Terwijl ik plaatsnam en Goedemans met de les begon, keek ik beter.

Ze zat kaarsrecht op haar stoel, haar benen in zijdeachtige kousen – niemand draagt die – over elkaar geslagen. Zelfverzekerd bekeek ze haar nieuwe klasgenoten en streek door haar krullen. Daarna haalde ze haar vulpen uit haar tas. Ingespannen volgde ik alles wat ze deed.

‘Ditte de Leeuw,’ zei Goedemans. ‘Kun jij ook doen alsóf mijn les je interesseert? Lukt dat, denk je?’

Alsof ik de enige was die meer belangstelling had voor de nieuwe dan voor hem. Soms deed hij aardig tegen mij en soms opeens bijna zo naar als de kleuterschooljuf. Ik zweeg.

‘Kun je antwoord geven?’ vroeg hij.

‘Watte?’ fluisterde iemand achter mij.

‘Datte,’ fluisterde een ander.

‘Ja, tuurlijk,’ zei ik. Het klonk brutaal, maar de nieuwe schoot in de lach en dat beviel me.

‘Ga maar weg!’

Om mij heen klonk gegniffel en ik schaamde me omdat de nieuwe nu meteen door moest hebben dat ik er niet bij hoor. Ze zou natuurlijk denken dat er iets aan mij scheelt. Wat ook zo is.

‘Sla je boek open bij hoofdstuk vijftien,’ zei Goedemans.

Hoofdstuk vijftien, herhaalde ik in mijn hoofd terwijl ik mijn boek en agenda in mijn tas liet vallen.

‘Excuseer, meneer,’ onderbrak de nieuwe hem. Ze stak haar hand op en draaide haar hoofd naar mij, haar ogen groot van verbazing. ‘Waarom –?’

‘Omdat we bij hoofdstuk vijftien zijn.’

Er werd weer gegniffeld. Goedemans draaide zijn gezicht naar mij – geërgerd dat ik nog in zijn blikveld was.

Rivka’s reactie hoorde ik niet, maar op dat moment begreep ik waarom ik haar geweldig vond. Niet alleen omdat ik haar zo knap vond en ze een puntbeha naar school durfde te dragen, maar om – hoe zeg je dat zonder dat het overdreven klinkt – haar onafhankelijkheid. Hoe ze erbij zat en deed wat ze deed en zei wat ze zei. Niet uit brutaliteit of stoerdoenerij, zoals ik, maar omdat dit nu eenmaal was wie ze was. Dat was wat ik zag.

Ik werd geen vriendinnen met haar. Ik wist niet hoe dat

moest. Hoe doe je vriendinnerig? En wilde ik dat wel: iets vriendinnerigs? Na de kleuterschool had ik nooit meer een vriendin gehad. En alles ging goed.

Best goed.

Het begint pas echt in april met Eichmann.

‘Wie van jullie,’ vraagt de geschiedenisleraar, ‘heeft afgelopen week een krant gelezen of het journaal gezien over het proces tegen Adolf Eichmann?’

Ja, wie niet. De kranten en het journaal melden niks anders. Zoals de meeste mensen vind ik dat die rotoorlog van lang geleden is, maar opeens is dat niet meer zo.

Een paar jongens fluisteren: ‘Saai!’ Maar zij vinden alles saai, behalve seks. Zodra het over seks gaat, zijn ze een en al oor. In de pauze praten ze over niets anders.

Gisteravond kwam het gerechtshof in Jeruzalem in beeld op tv. Dat zag ik, want wij hebben een tv! Er hadden zich journalisten van over de hele wereld verzameld. Meer zag ik niet, want mama zette de tv uit. Papa zette ’m meteen weer aan, maar het duurde wel vijf minuten voor er weer beeld was. Het journaal was al voorbij.

Het is mama’s schuld dat ik weinig van de oorlog weet.

‘De arrestatie van Eichmann maakt veel los,’ zegt Goedemans, en hij zegt dat dat goed is, dat dat nodig is. ‘Eichmann is een van de grootste oorlogsmisdadigers. Hij organiseerde de transporten naar de vernietigingskampen en liet gaskamers bouwen.’

En dan komt hij met ander gruwelijk nieuws: de opdracht in aanloop naar 4 en 5 mei moet in twéétallen.

Mijn vinger schiet omhoog. Ik ben de enige die alleen zit. ‘Mag het ook allee-’

Ik ben nog niet uitgesproken of Goedemans zegt al dat ik met Rivka samen kan. Ik draai mijn hoofd. Het meisje

naast haar moet ziek zijn of zo, want Rivka zit nooit alleen.
Nu zit ze met mij opgescheept. Ze vangt mijn blik en trekt
haar wenkbrauwen op. Geen idee wat dat betekent.

Het begint allemaal met die opdracht.

2

De verhalen moeten blijven leven, zegt Goedemans. En daarom moeten wij iemand interviewen over de oorlog.

‘Je ouders bijvoorbeeld,’ zegt hij.

Oúders... Ja, hoor. Mama zeker! Ik durf het woord ‘oorlog’ thuis nauwelijks te noemen.

‘Het mag ook een ander familielid zijn. Of je buurman,’ zegt Goedemans, alsof hij mijn schrik ziet – vandaag is hij aardig. ‘Het hoeven niet je vader of moeder te zijn.’

Váder. Dat woord veroorzaakt altijd mist in mijn hoofd. Ik luister even niet meer. Vader. Het steekt. Ik wil het niet voelen, want het is onzin: hoe kan iets wat er níét is je nou pijn doen?

Zodra de bel gaat, moet ik natuurlijk op Rivka afstappen, maar mijn benen beslissen anders en ik vlieg naar buiten. Niet dat ik bij de rokers en de populaire mensen hoor die bij de ingang rondhangen, maar ik moet toch ergens zijn. Meestal hang ik er zo’n beetje bij. Als je maar lang genoeg doet alsof dat je niks kan schelen, gaat het echt zo voelen. Dat zeg ik tegen mezelf.

Ik ben een schijtluis. Als ik dat niet was, zou ik het mieters vinden om die opdracht met Rivka te doen. In mijn hoofd zing ik: *Come on let's twist again, na na na*, en ik wiebel nonchalant mee alsof ik op mijn plaats dans. Geen tuttige chachacha van dansles, maar twistend. Alsof ik een heel zelfverzekerd meisje ben.

Ineens staat ze naast me. Die bravoure, dat gezicht, die

krullen, die kleren... Ze heeft nog nooit zo dicht naast me gestaan. Ze ruikt zoet, naar lavendel.

'Leuk dat wij de opdracht samen doen,' zegt ze. Haar stem is vrolijk.

Meent ze dat? Omdat ik altijd goeie cijfers haal zeker.

'Veel jongens vinden het saai,' zegt ze, 'maar –'

'Die vinden alles saai, behalve seks,' zeg ik.

Rivka schiet in de lach. Er valt een straal zonlicht op haar gezicht. 'Jij vindt het vast wél interessant. Omdat jij ook Joods bent. Ja, toch?'

'Ik? Nee, hoor,' zeg ik. Maar ik hoor dat vaker. Vanwege mijn donkere haar misschien. Ik kijk naar Rivka's donkerblonde krullen. 'Ik wist niet dat jij Joods bent!'

Lacherig steekt ze haar hand uit. 'Rivka de Vries.'

Dom kijk ik naar die hand voor het me daagt. De andere meisjes in de klas heten Ina, Aafke, Ada, Coby. Ik dacht gewoon dat álles aan haar bijzonder was, ook die naam.

Ik ken niemand die Joods is. Wat zou zij hebben meegemaakt? Ze is vast, net als bijna iedereen in de klas, in de oorlog geboren, maar van de Jodenvervolgning weet ik weinig. Op tv is al een tijd een serie over de bezetting, maar daar kijken wij thuis niet naar.

'Wie wil jij interviewen?' vraag ik.

'Gewoon, mijn ouders. Er is genoeg te vertellen.'

'Aan mij heb je geen goeie, hoor' Ik slik, ik moet het maar meteen zeggen. 'Mijn moeder zal níets willen vertellen. Dat wil ze nooit.'

Rivka knikt naar Hugo en Jan, die even verderop een shagje staan te draaien. Ze kijkt me met glinsterende ogen aan. 'Sigaretje bij ze bietsen?'

'Ik rook niet.'

'Ik ook niet.'

Ik moet lachen, kijk naar Hugo in zijn spijkerbroek en

zwartleren jasje. Toevallig de enige aardige en leuke jongen uit de klas. 'Oké,' zeg ik stoer.

'Te laat,' zegt Rivka als Hugo en Jan verder slenteren. 'We gaan er niet achteraan hollen. Hé, en je vader? Kan die wat vertellen?'

'Mijn stíéfvader!' Dat benadruk ik altijd als mama er niet bij is. Ik ken flarden van zijn verhalen. Hij werd opgepakt voor de *Arbeitseinsatz* en gedwongen om in Duitsland te gaan werken. 'In zijn verhaal heb ik geen zin,' zeg ik. 'En mijn echte vader is doodgegaan in de oorlog.'

'Hoe is hij doodgegaan?'

'Dat weet ik niet. Mijn moeder praat nooit over hem. Ik weet niks.'

'Niks?'

'Niks,' zeg ik. 'Nou ja, dat hij donker moet zijn geweest, net als ik. Want mijn moeder is blond.' Meteen voel ik die rare leegte die er altijd is op de achtergrond. Als een honger die ik niet kan stillen.

'Hij was vast Joods. Jij hebt iets Joods, je vader is doodgegaan in de oorlog en je moeder kan er niet over praten.' Rivka brengt haar handpalmen omhoog in een gebaar van 'duidelijk toch?'

Ik knik langzaam. Dat is heel goed mogelijk. Ik heb altijd gevoeld dat er iets is.

's Middags, als ik wegfiets van school, roept Rivka: 'Dag, Ditte! Tot morgen, hè?'

Ik lach, zwaai en keer om. In plaats van naar huis fiets ik naar de bibliotheek in het Prinsenhof.

Het duurt even voor ik boeken over de Jodenvervolgving vind. Veel heb ik niet nodig: het minste wat ik lees, is genoeg. Getuigenissen over gruwelijkheden die te gruwelijk zijn. Het dunste boek – van Elie Wiesel – neem ik mee.

In een razend tempo maak ik mijn huiswerk en de rest van het weekend lees ik. Over een Joodse jongen, zijn vader, zijn moeder, zijn zusje. Uiteindelijk is er alleen nog de jongen. Ik lees over Auschwitz en Buchenwald. Ik kan niet stoppen met lezen – met mijn hand voor mijn mond en mijn lichaam strak van de spanning. Als ik aan tafel ga en mama zegt: ‘Wat heb je rode ogen, heb je gehuild?’ ontken ik dat.

Mama, weet jij iets van wat Joden in de kampen is overkomen?
Ik begrijp niet waarom, maar die woorden kan ik niet zeggen.

3

‘Kom,’ zegt Rivka in de pauzes. En dan haast ik me achter haar aan, alsof zij Jezus is en ik haar volgeling. Eng en fijn tegelijk. Vaak roepen een paar meiden haar, maar dan zwaait Rivka alleen. Ze moeten wel jaloers op me zijn. Terecht, natuurlijk.

Ook nu. Ze lijkt op een vogel voordat die gaat vliegen. Haar rode plissérok fladdert om haar benen. Ze kijkt opzij naar mij en glimlacht spottend, al weet ik niet zeker waarom. Ik zeg niets en lach net zo spottend terug.

Thuis kan mama me brutaal vinden, maar op dit moment weet ik mooi niks te zeggen. Trouwens: echt brutaal ben ik thuis niet. Mama zou niet weten wat haar overkwam als ik zou zeggen wat ik dacht.

Om de hoek van de school leunen we tegen de muur. ‘Tuit je lippen eens?’ Rivka haalt een rode lippenstift uit haar zak en brengt die voorzichtig aan. ‘Van m’n moeder gepikt,’ zegt ze terwijl ze bezig is. ‘Heb jij je moeder nou al gezegd dat we haar willen interviewen?’

Ik trek mijn hoofd naar achteren. ‘Nee!’ roep ik. Gezégd, zegt ze. Niet eens gevraagd. ‘Eerst moet ik vertellen dat we met de oorlog bezig zijn.’

‘Nog steeds niet? Doe dat dan eens!’

‘Ja,’ zeg ik. ‘Ja, natuurlijk. Maar mijn moeder is niet zo’n prater, en al helemaal niet over de oorlog.’

Rivka doet een stapje naar achteren en bekijkt mijn gezicht. ‘Veel beter zo,’ zegt ze stellig. ‘Echt veel beter.’

Het voelt vies vettig, maar dat zal wel wennen.

Stiekem bekijk ik haar. Dat scherpe gezicht, die donkere ogen. Ze lijkt op niemand die ik ken. Ze tuurt naar een groepje lachende leerlingen dat ons passeert. Heeft ze er spijt van dat ze hier met mij staat?

‘Laten we eerst jouw moeder interviewen, daarna de mijne,’ zegt ze.

‘Goed. En anders verzin ik wel een verhaal. Over mijn oom Abe, dat was een echte held,’ flap ik eruit.

‘O, ja? Interviewen we die toch?’

‘Hij is dood.’

‘Da's onhandig,’ Rivka schiet in de lach. ‘Jij bent grappig! Volgens mij lijken wij op elkaar.’

Vanaf die dag staat Rivka me elke schooldag bij het fietsenhok op te wachten. Dan loopt ze op me af, brengt lippenstift bij me op, haakt haar arm in de mijne en lopen we samen de school in.

‘Er is aan mij niks te zien en toch heb ik altijd het gevoel dat ik anders ben,’ zegt Rivka op een zaterdagmiddag. De school is uit en Rivka fietst een eindje met mij mee naar het naaiatelier. Daar doe ik elke zaterdagmiddag klusjes.

Ik kijk haar verbluft aan. ‘Dat heb ik ook!’ zeg ik. Zelfs thuis.

Meteen voel ik dat ik een rode kleur krijg. Rivka is anders op een speciale manier. Zij is bijzónder terwijl er aan mij iets mankeert – alsof er nog een strook wc-papier achter uit mijn broek hangt en iedereen dat ziet, behalve ikzelf.

‘Maar nu heb ik een Joods zusje,’ zegt Rivka en ze lacht naar me.

Mijn lippen krullen zich. Het is een grap, maar ondertussen heeft ze het maar mooi gezegd. Een Joods zusje. Dat is méér dan vriendinnen.

'Dag, zusje!' roept ze als ze bij de Nieuwe Gracht omkeert.
Ik draai mijn nek om haar na te kijken. Rivka is leuk en spannend en lekker gek. Ik zucht tevreden.